ARTUR GOROVEI ȘI COLECȚIILE DE FOLCLOR ALE ACADEMIEI ROMÂNE

DE

LUCIA BERDAN

Întemeietorul primei noastre reviste specializate în publicarea literaturii și tradițiilor populare, „Șezătoarea", Fălticeni (1892—1929), s-a bucurat de aprecierile contemporanilor, personalități de seamă ale culturii noastre, printre care și membri ai Academiei Române : B. Șt. Delavrancea, Al. Philippide, Titu Maiorescu, Teodor T. Burada, Sim. Florea Marian. În scrisoarea din 30 septembrie 1893 către A. Gorovei, Titu Maiorescu apreciază : „E cuminte și bine chibzuită restrîngerea ce și-o impune revista de a nu da decît ceea ce este în realitatea vorbirii și lucrării poporului, în locurile anume precizate, iar nu fantasmagorii și declamații goale" [1]. Orientarea revistei și recomandările redactorului ei, privind felul cum trebuie reprodus folclorul cules, se încadrează vederilor școlii lui B. P. Hasdeu, cel care, în cadrul Academiei Române, direcționa preocupările referitoare la cultura populară. Recunoscînd valoarea revistei, importanța apariției ei — oglindă a realității vorbirii și literaturii populare, Academia Română n-a putut, din lipsă de mijloace, să sprijine material publicarea revistei. Totuși, prin bibliotecarul ei, Ion Bianu, cu care Artur Gorovei a întreținut o bogată corespondență, Academia Română i-a solicitat redactorului revista pentru specialiști din străinătate care se ocupau cu studiul limbii noastre [2].

Academia, prin V. Alecsandri și B. P. Hasdeu, urmărea, pe de o parte, publicarea și premierea culegerilor, mai valoroase, de literatură populară, și iniția, pe de altă parte, cercetări asupra culturii populare.

Din 1892, primul an de apariție a revistei de folclor „Șezătoarea", activitatea lui Artur Gorovei în domeniul etnografiei și folclorului se desfășoară în strînsă legătură cu indicațiile și proiectele Academiei Române în acest sens. B. P. Hasdeu propune în ședința Academiei din 14 martie 1892, pentru premiul Ellade Rădulescu, pe anul 1895, subiectul : *Botanica populară română din punctul de vedere al credințelor, datinilor și literaturii populare.* În scrisoarea din același an din 13/25 decembrie către Eduard Gruber, Artur Gorovei îi mărturisește : „...am început să scriu *Botanica populară* din punct de vedere folcloristic și pe cît s-ar putea în comparație cu literaturile populare neolatine" [3] exprimîndu-și dorința de a concura la premiul Academiei. Încercarea era temerară pentru entuziastul animator, cu o cultură de autodidact în ale folclorului. De aceea, la începuturile

---

[1] În vol. *Scrisori către Artur Gorovei,* ed. îngr. și pref. de Maria Luiza Ungureanu, București, Edit. Minerva, 1970, p. *273.*

[2] Vezi scrisorile din 1896 și 1898 ale lui I. Bianu către Artur Gorovei în vol. *Scrisori către Artur Gorovei,* ed. îngr. și pref. de Maria Luiza Ungureanu, București, Edit. Minerva, 1970, p. *29.*

[3] „Revista de etnografie și folclor", III, 1958, nr. 1, p. *81.*

BDD-A1470 © 1976 Editura Academiei

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:38 UTC)

activității sale A. Gorovei va face o operă de compilație, folosind lucrările lui B. P. Hasdeu și S. Fl. Marian. Lucrarea manuscrisă, *Botanica poporului român* (1895), scrisă în colaborare cu M. Lupescu și prezentată de A. Gorovei la concursul Academiei, va fi aspru judecată de S. Fl. Marian, referentul principal al lucrărilor de folclor discutate în ședințele Academiei Române. Marian, preocupat de aceeași temă și care înțelesese dificultatea tratării ei, motiv pentru care îi va acorda ani întregi de studiu, monografia rămînînd în cele din urmă nepublicată, respinge lucrarea autorilor moldoveni, reproșîndu-i forma defectuoasă a expunerii. Nici una din cele trei scrieri cu acest subiect, prezentate Academiei, n-a întrunit calitățile unei lucrări monografice care să trateze științific problema. Ele trădau amatorismul și diletantismul autorilor în acest domeniu. Peste cîțiva ani, în 1897, S. Fl. Marian îi propune lui Artur Gorovei în schimbul unor cimilituri bucovinene să-i trimită cîteva notițe despre botanica populară română [4]. O variantă a lucrării lui A. Gorovei și M. Lupescu se va tipări mult mai tîrziu, la Fălticeni, în 1916.

Asaltată de numeroase colecții de literatură populară, care aduceau un material bogat, dar și foarte divers, Academia Română va iniția, prin B. P. Hasdeu și S. Fl. Marian, publicarea unor colecții mari, cu profil de corpus, care să înglobeze cît mai multe variante ale unei specii de literatură populară. Seria debutează cu cele zece volume monumentale de proverbe și zicători, opera lui I. A. Zanne, publicate de Academie între 1895—1903, dintre care primele șase au fost premiate. Artur Gorovei adunase prin colaboratorii revistei sale numeroase ghicitori, din care publicase o parte în „Șezătoarea". S. Fl. Marian îi anunță că în sesiunea generală a Academiei Române din 1897 s-a hotărît să i se tipărească *Cimilîturile* într-un volum separat. Volumul va apare în editura Academiei în 1898 sub titlul *Cimiliturile românilor*. Cu profil de corpus al speciei respective, colecția cuprinde 1960 de ghicitori, de pe întreg teritoriul locuit de români, despre ființe, fenomene și obiecte, aducînd, pe lîngă materialul din colecțiile anterioare și un material inedit, strîns din colaborarea a 17 corespondenți. Comparativismul, ca principiu metodologic preconizat de B. P. Hasdeu în alcătuirea științifică a unei colecții de folclor, va intra în maniera de lucru atît a lui I. A. Zanne, cît și a lui A. Gorovei. Ca atare, ambele colecții vor publica și variante străine ale speciilor, în vederea comparării lor cu cele românești. Colecția lui A. Gorovei nu epuizase însă repertoriul speciei. Academia va mai publica culegeri de ghicitori populare. În 1908, în raportul lui I. Bianu despre *Cimiliturile române* de Tudor Pamfile, publicate în același an, culegătorii erau îndemnați să completeze colecția lui Gorovei pînă se va ajunge la „o nouă organizare sistematică a întregului material" [5]. Artur Gorovei încercase în prefața colecției sale și o introducere științifică asupra speciei, făcînd distincții între ghicitori și cimilituri, între care sugerează că ar exista un raport asemănător aceluia dintre gen și specie. Datorită slabei dezvoltări a unei critici folcloristice în epocă, pretențioasele contribuții teoretice ale lui Gorovei n-au fost cenzurate la vremea respectivă, cu excepția unei recenzii a lui Șt. Orășanu din 1898 din ziarul „Tinerimea Română". Abia în 1911 în studiul filologic și folcloric *Despre cimilituri*, publicat în Analele Academiei Române, G. Pascu aduce unele clarificări, precizînd că, de fapt, termenul *cimilitură* este o variantă dialectală, pentru Moldova, a termenului de *ghicitoare*. Așadar, teoria lui Gorovei, care generalizase termenul *cimilituri* pentru întreg teritoriul locuit de români, cade de la sine.

După 1900, cei doi mari specialiști autorizați în cercetarea culturii populare, B. P. Hasdeu și S. Fl. Marian, nu-și mai pot spune cuvîntul în Academie, unul retrăgîndu-se la Cîmpina, celălalt stingîndu-se timpuriu, în 1907. Sarcina supravegherii orientărilor și publicațiilor despre cultura populară revine lui Ion Bianu, cu care Artur Gorovei era în bune relații de prietenie și prin corespondență, va primi în permanență, de la acesta, sfaturi și înștiințări despre publicațiile inițiate de Academia Română. Din martie 1908, la propunerea lui Ion Bianu, Academia

[4] Scrisoarea lui S. Fl. Marian din 1/13 mai 1897, în vol. *Scrisori către Artur Gorovei*, ed. îngr. și pref. de Maria Luiza Ungureanu, București, Edit. Minerva, 1970, p. *274*.

[5] „Analele Academiei Române", seria II, tom XXX (1907—1908), Secțiunea literară, p. *215*.

BDD-A1470 © 1976 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:38 UTC)

Română va edita seria „Din viaţa poporului român", colecţie în care timp de 23 de ani s-au publicat 40 de volume cu materiale de literatură populară, culese din toate provinciile ţării. Tot în 1908, Ion Bianu îl anunţă pe Artur Gorovei de intenţia sa de a-l propune membru corespondent al Academiei în Secţiunea literară. Academia Română va accepta propunerea în şedinţa publică din 28 mai (10 iunie) 1915 ca o recunoaştere, îndeosebi a marelui merit al neobositului cărturar fălticenean de a fi scos, biruind greutăţile de tot felul, revista „Şezătoarea", „cea mai bogată arhivă de folclor ce există la noi" care „poate sta cu cinste alături de multe din străinătate, unde asemenea publicaţii se fac de societăţi organizate" [6]. De acum încolo, Artur Gorovei va lua regulat parte la sesiunile Academiei şi va putea publica mai mult, sprijinit de Academia Română. În şedinţa Academiei din 14 mai 1914, Secţiunea literară aprobase tipărirea, în seria „Din viaţa poporului român" a culegerii lui A. Gorovei : *Credinţe şi superstiţii*, care va apare în 1915. În 1914, Academia publicase şi premiase cu premiul „Adamachi" studiul amplu al lui Gh. F. Ciauşanu : *Superstiţiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi şi nouă*. Cunoscînd studiul lui Ciauşanu, o primă sinteză asupra problemei, Gorovei nu s-a mai hazardat în consideraţii teoretice, colecţia sa nefiind decît o grupare de material, 4549 de superstiţii, după criteriul alfabetic, cum procedase şi în *Cimîliturile sale*. Ioan Bianu îl sfătuieşte, în 1914, să facă o lucrare generală asupra descîntecelor, cu profil de corpus, dîndu-i şi preţioase indicaţii metodologice : „Colecţia să cuprindă numai inedite şi să fie înzestrată cu trimiteri şi legături cu toate culegerile pînă acum publicate. O bibliografie completă a descîntecelor ar fi de asemenea preţioasă împreună cu a literaturii străine relative la ele" [7]. I. Bianu l-a ţinut pe prietenul său la curent cu tot ce s-a publicat în străinătate în legătură cu această temă şi i-a furnizat prin Biblioteca Academiei Române cărţile necesare. În această privinţă, A. Gorovei a mai beneficiat şi de sfatul şi ajutorul competent al lui Moses Gaster. În 1911 savantul îi scria din Londra : „Mă bucur foarte mult că faci o culegere cît se poate de completă a descîntecelor şi nu mă îndoiesc că o să fie o lucrare pe atît de bogată pe cît de ştiinţifică. Eu voi face tot ce-mi stă prin putinţă ca să te ajut" [8]. Subiectul îl pasionase pe Moses Gaster însuşi care adunase cca. 1 000 de descîntece, dar aflînd de lucrarea lui Gorovei, sprijinită de Academia Română, nu va întîrzia să-i trimită fotocopii de pe materialele sale pentru îmbogăţirea lucrării. A. Gorovei a lucrat la această operă, cea mai valoroasă contribuţie a sa de folclorist, 20 de ani, timp în care a parcurs o bibliografie vastă. Între timp, tehnica sa de cercetare a progresat, urmare a acumulării unei experienţe şi a însuşirii cu conştiinciozitate a sfaturilor unor specialişti avizaţi şi a consultării unei bibliografii de specialitate. Prima mare antologie a descîntecelor noastre, *Descîntecele Românilor* a apărut în 1931 în seria *Din viaţa poporului român*, volum cu care îşi încheie apariţia şi seria respectivă. Corpusul conţine peste 2 500 de descîntece cu menţionarea diferitelor tipuri, distribuite geografic, ceea ce punea în evidenţă aria de răspîndire, şi cu bibliografia corespunzătoare. Mai bine organizat este, de astă dată, şi studiul teoretic în care A. Gorovei face un detaliat istoric al practicilor vrăjitoreşti, cum rezulta din diverse mitologii, la popoare antice, contemporane, neolatine, anglo-saxone, scandinave, germanice şi slave, după metoda comparativă pe care şi-o însuşise de la B. P. Hasdeu. Valabilă rămîne teza sa despre fondul păgîn al multor obiceiuri creştine. Autorul a omis să indice doar cadrul ritual al desfăşurării descîntecelor. Aprecierea lui Moses Gaster : „Cartea d-tale va rămîne un monument nepreţuit şi baza nestrămutată pentru cercetările ştiinţifice asupra ori-

[6] „Analele Academiei Române", seria II, tom XXXVII (1914—1915), partea administrativă şi dezbaterile, p. 198—199.

[7] Vol. *Scrisori către Artur Gorovei*, ed. îngr. şi pref. de Maria Luiza Ungureanu, Bucureşti, Edit. Minerva, 1970, p. *38*.

[8] Vol. *Scrisori către Artur Gorovei*, ed. îngr. şi pref. de Maria Luiza Ungureanu, Bucureşti, Edit. Minerva, 1970, p. *102*.

BDD-A1470 © 1976 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:38 UTC)

ginei acestor descîntece și paralele[le] lor în literatura universală"[9], a lui Ovid Densușianu, precum și solicitarea lui Arnold von Gennep de a traduce împreună și a publica studiul în limba franceză, erau o recunoaștere a valorii lucrării și peste hotare.

Alături de pasiunea pentru folclor, menținută constant după publicarea „Șezătorii", una din marile pasiuni ale lui A. Gorovei a fost aceea a descoperirii și comentării documentelor, de istorie sau de istorie literară. În comunicările sale din ședințele Academiei, publicate în „Anale", A. Gorovei aduce și contribuții de istorie literară, dînd la iveală documente din muzeul Fălticenilor și din arhiva personală. În anul 1931, Academia Română îi premiază cu premiul „Al. Tancoviceanu", și îi publică în „Anale" lucrarea pusă la concurs despre *Ierofthei episcopul Hușilor*, un străbun al mamei sale. În 1932 Academia Română îi publică în „Anale", și în broșură, comunicarea *Artistul Matei Millo (Însemnări biografice)*, în care A. Gorovei aducea precizări în legătură cu originea familiei, vechimea și genealogia ei. În anii 1931, 1933 și 1938 cărturarul fălticenean venea cu noi contribuții documentare referitoare la scriitorii Const. Stamati și Nicu Gane. În anul 1935, Artur Gorovei prezintă Academiei Române la concurs pentru premiul „V. Adamachi", lucrarea *Fălticenii* pe care o pregătea din anul 1913. În ședința generală publică a Academiei din 30 mai 1936 premiul I se acordă lui Artur Gorovei, membru corespondent al Academiei Române, pe baza raportului lui I. Nistor. Lucrarea era apreciată ca o valoroasă contribuție la istoria Moldovei, prin materialul documentar inedit, adus în discuție de autor. Monografia *Fălticenii* va apare în 1938. În 1935 i se publică studiul *Elementul popular în literatura cultă*, care apăruse în vol. II (1895) al „Șezătorii". Studiul acesta își propune să demonstreze — mai mult la un nivel de popularizare — cu unele exemple din literatura universală și română, doar cîteva aspecte ale raportului dintre literatura cultă și populară. Ambiția cercetărilor comparate l-a dus pe Gorovei, nu o dată, la rezultate dintre cele mai puțin așteptate. Un exemplu, în aceeași ordine de idei îl oferă tot o comunicare la Academie, de mai tîrziu, din 1941, *Popoarele balcanice în folclorul românesc*, apărută și în broșură separată. Artur Gorovei a participat ca reprezentant al țării noastre la primul Congres internațional de artă populară, care a avut loc la Praga în octombrie 1928, cu o comunicare, *Ouăle de Paști*, pe care i-o va publica Academia Română în 1937. O nouă contribuție documentară, despre *Biblioteca de la Rotopănești a lui Neculai Istrati*, Artur Gorovei o comunică în ședința Academiei din 5 aprilie 1940.

La 25 mai 1940 în ședința publică solemnă a Academiei Române sub președinția lui C. Rădulescu-Motru, Sextil Pușcariu propune pe Artur Gorovei „ca membru onorar al Academiei Române, în credința că această distincție din partea celei mai înalte instituții culturale va încununa după merit o activitate lungă și fertilă a distinsului nostru folclorist, reînviitor al trecutului românesc și scriitor de seamă"[10]. Și în scrisoarea adresată lui Artur Gorovei din mai 1940 în care îi anunța alegerea sa ca membru de onoare al Academiei Române, Sextil Pușcariu sublinia: „Trecîndu-vă din rîndul membrilor corespondenți în cel al membrilor de onoare, ea (Academia Română n.n.) nu a adus un omagiu numărului de ani, ci activității rodnice și variate, pe teren științific și literar, care a dat anilor aceeași noblețe și drept de recunoștință unanimă"[11]. Numirea lui Artur Gorovei ca membru de onoare al Academiei venea ca o recunoaștere supremă a meritelor celui căruia revista „Șezătoarea" îi adusese și un prestigiu internațional, ca membru la „Societé des Traditions Populaires" (Paris), la „Società per le tradizioni popolari" (Roma), vicepreședinte la „International Folklore Association" (Chicago). După 1940, Artur Gorovei mai prezintă la Secția literară a Academiei și alte comunicări: *Șerpele de casă* și *Legenda arborilor îmbrățișați*,

[9] Vol. *Scrisori către Artur Gorovei*, ed. îngr. și pref. de Maria Luiza Ungureanu, București, Edit. Minerva, 1970, p. *106*.

[10] „Analele Academiei Române", seria II, tom LX, (1939—1940), p. *158*.

[11] Vol. *Scrisori către Artur Gorovei*, ed. îngr. și pref. de Maria Luiza Ungureanu, București, Edit. Minerva, 1970, p. *XXIII*.

BDD-A1470 © 1976 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:38 UTC)

în 1941. Ambele sînt tot încercări de folclor comparat. În prima, autorul, pornind de la nararea unei povestiri pe această temă, culeasă de M. Lupescu din satul Crucea-Broșteni, jud. Suceava, urmărește această foarte veche credință, aparținînd tuturor popoarelor, la români și în folclorul finlandez. În final, citează copios din lucrarea unui autor finlandez, Martti Haavio. A doua comunicare este o înșiruire de variante din literatura chineză, din folclorul anglo-saxon, variante din literatura noastră populară, publicate în colecțiile lui V. Alecsandri și At. Marienescu, pentru ca, în fine, să se citeze variante inedite, majoritatea moldovene. Studiul propriu-zis asupra acestor variante, din care să se poată desprinde semnificația legendei și explicația ei, lipsește, autorul menționînd doar că în alte părți s-au făcut studii interesante. Artur Gorovei încercase în 1925 să organizeze cu colaboratorii săi de folclor din diverse provincii ale țării o asociație a folcloriștilor din țară și un congres, pentru a da o direcție științifică culegerilor de folclor. El cere, prin Ion Bianu, sprijinul Academiei, unde ar urma să se depună toate manuscrisele cu materialul adunat de membrii societății și obiectele donate, în cazul că Academia ar înființa „o secție specială a folclorului". I. Bianu îi sugerează alegerea lui Ovid Densușianu ca președinte al acestei Societăți. Din lipsă de coeziune, această societate nu s-a mai înființat. O. Densușianu propusese Academiei Române, în 1920, un plan sistematic de culegere și publicare a materialului de literatură populară după norme științifice de transcriere și Artur Gorovei, vechiul animator al culegerilor de folclor de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, salută în persoana noului academician, pe cel care va prelua ștafeta viitoarelor cercetări în domeniul culturii populare.

BDD-A1470 © 1976 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:38 UTC)